

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 2/2006 vp

Hallituksen esitys laiksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain, rikoslain 17 luvun 6 §:n ja järjestyksenvallvoista annetun lain 1 §:n muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 25 päivänä lokakuuta 2005 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain, rikoslain 17 luvun 6 §:n ja järjestyksenvallvoista annetun lain 1 §:n muuttamisesta (HE 167/2005 vp).

Lausunnot

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta ja liikenne- ja viestintävaliokunta ovat antaneet asiasta lausunnot, jotka on otettu tämän mietinnön liitteiksi (PeVL 55/2005 vp ja LiVL 20/2005 vp).

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöneuvos Ilari Hannula, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Riitta Aulanko, sisäasiainministeriö
- hallitusneuvos Tuula Ikonen, liikenne- ja viestintäministeriö
- tarkastusmaksuysikön päällikkö Petri Lumijärvi, Ratahallintokeskus
- toimitusjohtaja Matti Lahdenranta, Helsingin kaupungin liikennelaitos
- professori Raimo Lahti
- professori Olli Mäenpää.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- Oulun kaupunki
- Suomen Kuntaliitto
- Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunta
- Linja-autoliitto ry.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annettua lakia muutettavaksi. Lain soveltamisala laajennettaisiin koko maata kattavaksi. Kaikille kunnille tulisi esityksen mukaan mahdollisuus hakea liikenne- ja viestintäministeriöltä oikeutta tarkastusmaksun perimiseen. Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneilla julkisyhteisöillä olisi mahdollisuus käyttää järjestyksenvallvoja apuna lippujen tarkas-

tuksessa ja liputta matkustavien poistamisessa. Joukkoliikenteen tarkastusmaksun suurinta sallittua määrää ehdotetaan korotettavaksi. Tarkastusmaksun perimisoikeuden myöntämistä ja peruuttamista, matkalipun tarkastajaa ja muutoksenhaakua koskevia säännöksiä täsmennettäisiin.

Rikoslakiin ja järjestyksenvallvoista annetun lakiin ehdotetaan vähäisiä muutoksia.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotusten hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Joukkoliikenteen käyttäjiin kohdistuvan valvontajärjestelmän kehittäminen

Hallituksen esityksen keskeisenä tavoitteena on pyrkiä eri keinoin estämään se, että joukkoliikenteen liikennevälineissä yleisesti matkustettaisiin suorittamatta vaadittavaa maksua. Esityksen keskeisimmät ehdotukset ovat toimenpiteitä, joilla lisätään ilman lippua matkustavien kiinnijäämisriskiä. Tässä tarkoituksessa esityksessä ehdotetaan sekä joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain (469/1979) soveltamisalan laajentamista että mahdollisuutta järjestää tarkastusmaksutehtävän hoitaminen entistä joustavammin kuntien välisenä yhteistoimintana. Lakivaliokunta puoltaa edellä mainittujen ehdotusten hyväksymistä.

Hallituksen esityksen yleisperusteluista (s. 4) ilmenee, että pääkaupunkiseudulla — josta tutkimustietoa lähinnä on saatavilla — ilman asianmukaista lippua matkustaminen on viime vuosina lisääntynyt. Pääasiallisena syynä tähän ovat muutokset rahastustavassa. Pääkaupunkiseudun raideliikenteessä on siirrytty lähes kokonaan avoimeen rahastukseen. Samaa menettelyä sovelletaan osittain myös linja-autoliikenteessä, kun käyttöön on otettu erilaiset matkakortit. Avoimeen rahastukseen siirtyminen on omiaan vähentämään matkustajiin kohdistuvaa valvontaa, ja siten tällainen rahastustapa pienentää kiinnijäämisriskiä. Kuten liikennevaliokunnan lausunnossa huomautetaan, avoimen rahastusta-

van käyttö kuitenkin nopeuttaa liikennettä, mikä taas lisää halukkuutta joukkoliikenteen käyttämiseen.

Lakivaliokunnan arvion mukaan pelkästään tarkastajien määrää lisäämällä ei pystytä kasvattamaan ilman asianmukaista lippua matkustavien henkilöiden kiinnijäämisriskiä. Tämän vuoksi valiokunta yhtyy hallituksen esityksen perusteluihin (s. 6/II) sisältyvään mainintaan siitä, että joukkoliikenteen käyttäjiin kohdistuvaa valvontajärjestelmää kehitettäessä tulee jatkuvasti pitää silmällä mahdollisuutta ottaa käyttöön erilaisia teknisiä ratkaisuja, joilla ilman lippua matkustamista voitaisiin vähentää.

Järjestyksenvalvojien tehtävät matkalippujen tarkastuksessa

Esityksen mukaan tarkastusmaksutoiminnassa voidaan virkasuhteisten tarkastajien apuna käyttää myös järjestyksenvalvoja. Järjestyksenvalvoja koskevaa ehdotusta harkitessaan lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota siihen, että 1. lakiehdotuksen mukaan kyseeseen tulevat järjestyksenvalvojat, jotka järjestyslain (612/2003) mukaisesti on asetettu ylläpitämään järjestystä tai turvallisuutta sille liikenneasemalle tai siihen joukkoliikenteen kulkuneuvoon, jossa tarkastajan avustaminen tapahtuu. Tämä kytkentä järjestyslakiin johtaa valiokunnan käsityksen mukaan siihen, että järjestyksenvalvojien käyttäminen apuna matkalippujen tarkastamisessa on mahdollista vain niissä tapauksissa, joissa järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen jo muutoin on edellyttänyt järjestyksenvalvojan asettamista. Lakivaliokunta pitää hyvänä, että järjestyksenvalvojan tehtävä on lakiehdotuksessa rajoitettu nimenomaan tarkastajan apuna toimimiseen. Tätä ilmentää muun muassa säännös, jonka mukaan järjestyksenvalvoja ei voi määrätä tarkastusmaksua.

Järjestyksenvalvojalla on itsenäinen oikeus ottaa kiinni ilman asianmukaista matkalippua matkustava henkilö, poistaa tämä kulkuneuvosta tai laiturialueelta taikka luovuttaa tällainen henkilö poliisin haltuun vain niissä tilanteissa, joissa henkilö matkustaa kokonaan ilman matkalippua. Kuten perustuslakivaliokunta lausunnossaan huomauttaa, järjestyksenvalvojan oikeudet voimakeinojen käyttöön ovat ajallisesti ja paikallisesti rajattuja. Tästä tosiseikasta huolimatta lakivaliokunta pitää matkustajien oikeusturvan kannalta tärkeänä, että järjestyksenvalvojille annetaan riittävä koulutus myös nyt säädettävän lain mukaisissa tehtävissä toimimiseen. Järjestyksenvalvojen toimintaan kohdistuva valvonta on niin ikään järjestettävä selkeäksi ja toimivaksi kokonaisuudeksi. Tässä suhteessa lakivaliokunta ei kaikilta osin ole pitänyt hallituksen esitykseen sisältyviä säännöksiä onnistuneina, minä vuoksi se ehdottaa valvontaa koskevan sääntelyn selventämistä jäljempänä yksityiskohtaisista perusteluista ilmenevin tavoin.

Seuraamusjärjestelmä

Ilman asianmukaista lippua matkustamiseen liitettävien seuraamusten osalta hallituksen esityksen sisältämät lakiehdotukset perustuvat voimassa olevan tarkastusmaksujärjestelmän kehittämiseen. Vaikka tarkastusmaksun määräämiseen liittyikin tiettyjä rankaisullisia piirteitä, se on kuitenkin oikeudelliselta luonteeltaan hallinnollinen eikä rikosoikeudellinen seuraamus. Ehkä osittain tästä syystä asianmukaisen matkalipun ostamatta jättämistä ei aina pidetä kovin paheksuttavana tekona.

Hallituksen esityksessä perustellaan laajaharkosti, miksi matkustamista ilman asianmukaista matkalippua ei nyt ehdoteta säädettäväksi rangaistavaksi teoksi. Kuten perusteluissa mainitaan, rikoslain kokonaisuudistuksen ensimmäisessä vaiheessa (HE 66/1988 vp) ehdotettiin erityisen palvelupetostunnusmerkistön ottamista rikoslakiin. Sen mukaan olisi rangaistu muun muassa sitä, joka aikomatta suorittaa asianmukaista maksua, ketään kuitenkaan erehdyttämättä tai erehdyttä hyväksi käyttämättä hankkii itselleen pääsyn kulkuvälineeseen. Rangaistuk-

seksi palvelupetoksesta olisi voitu tuomita sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Tuolloin lakivaliokunta kuitenkin torjui ehdotuksen, koska sen mielestä kyseisten menettelytapojen rankaiseminen erityisen petossäännöksen avulla ei näyttänyt tarpeelliselta. Samalla valiokunta viittasi siihen, että mainitun kaltaiseen menettelyyn voidaan soveltaa joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annettua lakia (ks. LaVM 6/1990 vp, s. 14/II).

Lakivaliokunta on eri yhteyksissä ottanut kantaa rikoslainsäädännön hyväksyttävälle käytölle asetettaviin yleisiin edellytyksiin (ks. LaVM 15/2005 vp ja LaVL 9/2004 vp). Valiokunta on painottanut, että kaikelle rikoslainsäädännölle tulee ensinnäkin olla hyväksyttävä peruste. Toiseksi on kyettävä osoittamaan, että on painava yhteiskunnallinen tarve, joka edellyttää juuri uuden rikostunnusmerkistön säätämistä hyväksyttäväksi arvioitun tavoitteen saavuttamiseksi. Kolmanneksi säädettävän kriminalisoinnin tulee olla ennaltaehkäisevä, eli uuden rangaistussäännöksen on voitava perustellusti olettaa edes jossain määrin vaikuttavan tarkoitetulla tavalla. Neljänneksi rikosoikeudellisesta lailisuusperiaatteesta johtuu, että tunnusmerkistön on oltava täsmällinen ja tarkkarajainen.

Valiokunta toteaa, että pyrkimys estää julkisen vallan ylläpitämän joukkoliikenteen käyttäminen vastikkeetta muodostaa sinänsä hyväksyttävän perusteen uudelle kriminalisoinnille. Kuten hallituksen esityksen perusteluissa (s. 6/I) todetaan, nykyisin ei kuitenkaan ole käytettävissä kovin täsmällistä tietoa siitä, millaisia syitä eri henkilöillä on matkustaa ilman asianmukaisesti maksettua lippua. Toisaalta myöskään maksun laiminlyövien todellisesta määrästä ei liene esitettävissä luotettavia arvioita. Valiokunnan mielestä tällaisessa tilanteessa on vaikea arvioida, voitaisiinko juuri uuden rikossäännöksen säätämällä vaikuttaa niihin henkilöihin, jotka nykyisin jättävät tietoisesti matkalipun hankkimatta. Liputta matkustavien joukossa erityisen ongelmaryhmän muodostavat vielä henkilöt, jotka toistuvasti jättävät lipun ostamatta.

Edellä mainittujen epävarmuustekijöiden vuoksi lakivaliokunta yhtyy hallituksen esityk-

sen kantaan, jonka mukaan liputta matkustamisesta ei tässä yhteydessä ole syytä kriminalisoida. Samalla valiokunta kuitenkin pitää tärkeänä, että tarkastusmaksua perivät tahot yhteistoiminnassa pyrkisivät hankkimaan maksun laiminlyövistä henkilöistä ja heidän vaikuttamistaan sellaista tietoa, joka jatkossa antaisi mahdollisuudet arvioida erilaisia keinoja puuttua liputta matkustamiseen. Vasta tällaiseen tietoon perustuen voidaan valiokunnan mielestä tehdä ratkaisuja siitä, onko pyrittävä edelleen kehittämään voimassa olevaa tarkastusmaksujärjestelmää vai onko hallinnollinen maksujärjestelmä joko kokonaan tai osittain syytä korvata rikosoikeudellisilla seuraamuksilla. Lakivaliokunta pitää tärkeänä selvittää erityisesti se, voitaisiinko suunnitelmallinen liputta matkustaminen kriminalisoida.

Yksityiskohtaiset perustelut

1. Laki joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta

2 §. Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden julkisyhteisöjen yhteistoiminta. Pykälässä säädetään niistä eri mahdollisuuksista, joita 1 §:n 1 momentissa tarkoitetuilla tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneilla tahoilla on perimistoiminnan järjestämisessä. Pykälän ensimmäisessä virkkeessä mainittuihin tahoihin viitataan "julkisyhteisö"-ilmaisulla, vaikka 1 §:n 1 momentissa tarkoitettu rautateiden turvallisuudesta vastaava viranomainen ei ole julkisyhteisö vaan valtion toimielin. Tämän vuoksi lakivaliokunta on korjannut pykälässä olevan ilmaisun muotoon "julkisyhteisöt ja viranomainen". Valiokunta on myös muuttanut pykälän otsikkoa siten, että siinä viitataan yleisesti tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneisiin tahoihin.

Edellä esitetystä syystä valiokunta on muuttanut myös 6 §:n 1, 2 ja 4 momenttia, 6 a ja 7 §:ää sekä 13 §:n 1 ja 3 momenttia ja 13 a §:n 1 momenttia.

6 §. Matkalippujen tarkastajat. Pykälän 1 momentissa säädetään siitä, miten eri poliisilaitosten toimivalta matkalippujen tarkastajien hyväk-

symisessä määräytyy. Valiokunta on poistanut tähän pykälään kuulumattomana maininnan siitä, että matkalippujen tarkastaja määrää tarkastusmaksun, koska tämä seikka ilmenee lakiehdotuksen 8 §:n 1 ja 2 momentista.

6 a §. Tarkastuksessa apuna olevat järjestyksenvalvojat. Pykälän 2 momentin mukaan tarkastuksessa apuna olevien järjestyksenvalvojen toiminnasta sovitaan tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön ja järjestyksenvalvojan työnantajan kanssa. Valiokunnan mielestä säännöksen ehdotettu sanamuoto jättää epäselväksi, ketkä ovat sopimuksen osapuolia. Tämän vuoksi valiokunta on tarkistanut momentin sanamuotoa viittaamaan nimenomaan tarkastusmaksuoikeuden saaneen julkisyhteisön tai viranomaisen ja järjestyksenvalvojan työnantajan välillä tehtävään sopimukseen.

Tehtävä sopimus koskisi ehdotetun sanamuodon mukaan "järjestyksenvalvojen toimintaa". Koska järjestyksenvalvojan toimintaa koskevat perussäännökset kuitenkin sisältyvät nyt säädettyyn lakiin, valiokunta ehdottaa momenttia tarkistettavaksi niin, että sopimus tehdään tarkastuksessa avustavien järjestyksenvalvojen tehtävien suorittamisesta.

Pykälän 3 momentti sisältää muun ohessa viittauksen 6 §:n 4 momentin säännöksiin, jotka koskevat poliisin suorittamaa valvontaa ja varoituksen antamista. Lakivaliokunnan mielestä kyseisten säännösten soveltaminen järjestyksenvalvojaan tekisi valvontasääntelystä epäselvän. Tämä johtuu siitä, että poliisi ei erikseen hyväksy järjestyksenvalvojaa toimimaan matkalippujen tarkastajan apuna, vaan tämä avustava tehtävä perustuu viime kädessä tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen tahon ja järjestyksenvalvojan työnantajan väliseen sopimukseen. Tällöin poliisi ei — toisin kuin tarkastajan kohdalla — voi myöskään erikseen peruuttaa järjestyksenvalvojan mahdollisuutta toimia tarkastajan apuna. Jos järjestyksenvalvojan hyväksyminen peruutetaan, se kohdistuu järjestyksenvalvojan tehtäviin kokonaisuudessaan. Tästä ei kuitenkaan ole tarpeen säätää tässä laissa, koska järjestyksenvalvojaksi hyväksymisen peruutta-

misesta ja väliaikaisesta peruuttamisesta säädetään järjestyksenvalvojista annetun lain 10 a ja 10 b §:ssä. Näiden pykälien mukaiset peruuttamisen edellytykset samoin kuin peruuttamisoikeutta koskeva alueellinen toimivaltasääntely taasen poikkeavat siitä, mikä 6 §:n 4 momentin kautta tulisi sovellettavaksi. Valvontaa koskevan sääntelyn selkeyttämiseksi lakivaliokunta ehdottaa, että nyt esillä olevan pykälän 3 momentista poistetaan viittaus 6 §:n 4 momenttiin. Samalla valiokunta on tehnyt momenttiin sanonnallisen tarkistuksen.

11 §. Tarkastajan ja järjestyksenvalvojan oikeudet ja vastuu. Pykälän 1 momentissa säädetään tarkastajan oikeudesta ottaa ilman asianmukaista matkalippua matkustava henkilö kiinni, poistaa tämä kulkuneuvosta ja luovuttaa poliisin haltuun. Momentin viimeisen virkkeen mukaan tarkastuksessa avustava järjestyksenvalvoja voi ilman tarkastajan pyyntöäkin poistaa matkalipputoman matkustajan kulkuneuvosta tai laituri-alueelta, jos siitä on sovittu tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön kanssa.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan pitänyt valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena sitä, että järjestyksenvalvojan oikeus itsenäisesti poistaa matkustaja kulkuneuvosta tai laituri-alueelta voisi perustua julkisyhteisön kanssa tehtyyn sopimukseen. Sääntely on sen mukaan tältä osin ristiriidassa perustuslain 2 §:n 3 momentin ja perustuslain 124 §:n kanssa. Jotta lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä, tulee pykälän 1 momentin viimeinen sivulause perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan poistaa laista. Lakivaliokunta ehdottaa momenttia muutettavaksi tämän mukaisesti. Lisäksi valiokunta on täsmentänyt momenttia sanonnallisesti.

Pykälän 2 momentissa säädetään tarkastajan oikeudesta voimakeinojen käyttöön. Jos matkustaja koettaa vastarintaa tekemällä välttää kiinniottamisen, poliisin luo toimittamisen taikka kulkuneuvosta tai laituri-alueelta poistamisen, tarkastajalla on oikeus käyttää sellaisia toimenpiteen suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun ote-

taan huomioon matkustajan käyttäytyminen ja muut olosuhteet. Tarkastajan apuna olevalla järjestyksenvalvojalla on samanlainen oikeus voimakeinojen käyttöön.

Ehdotuksen mukaan momenttia ei asiallisesti muutettaisi, vaan siihen ainoastaan lisättäisiin viittaus tarkastajan apuna olevan järjestyksenvalvojan voimankäyttöoikeuksiin. Tällaisena momentti asiallisesti vastaisi järjestyksen pitämisestä joukkoliikenteessä annetun lain (472/1977) 4 §:n 1 momenttia.

Lakivaliokunnan mielestä ehdotettu sääntely ei ole ongelmaton siltä osin kuin se koskee järjestyksenvalvojan voimakeinojen käytön puolustettavuuden arviointia. Ehdotetun säännöksen mukaan puolustettavuuden kriteereinä olisivat matkustajan käyttäytyminen ja muut olosuhteet. Sen sijaan järjestyksenvalvojista annetun lain 9 §:n 2 momentin mukaan voimakeinojen puolustettavuutta arvioitaessa on otettava huomioon tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun liittyvät seikat. Valiokunnan mielestä säännösten väliset erot johtaisivat siihen, että järjestyksenvalvojan voimakeinojen käytön puolustettavuutta arvioitaisiin eri kriteerein sen mukaan, toimiko hän matkalippujen tarkastajan apuna vai pitääkö hän kulkuneuvossa järjestystä yllä järjestykselain 22 §:n mukaisesti sinne asetettuna. Erityisesti toimenpiteen kohteeksi joutuvan henkilön on vaikea hahmottaa tällaista eroa etenkin, kun itse konkreettiset toimenpiteet — kiinni ottaminen ja poistaminen — voivat olla samoja. Tämän vuoksi on perusteltua, että järjestyksenvalvojan voimakeinojen käytön puolustettavuutta koskeva sääntely on molemmissa laeissa samanlainen. Toisaalta puolustettavuuden arviointi ei voi olla erilainen myöskään sen mukaan, sattuuko matkalippujen tarkastamisen yhteydessä voimankäyttöön ryhtymään tarkastaja vai järjestyksenvalvoja. Tämän vuoksi arviointikriteerien tulee näiden molempien toimijoiden kohdalla olla samanlaiset.

Edellä mainituista syistä lakivaliokunta on päättänyt ehdottamaan, että nyt esillä olevan pykälän 2 momentin säännös voimakeinojen

puolustettavuuden arvioinnista muutetaan vastaamaan järjestyksenvalvojista annetun lain 9 §:n 2 momentin säännöstä.

Valiokunta on tehnyt pykälän 5 momenttiin lakitekniisen korjauksen.

13 §. Muutoksenhaku tarkastusmaksua koskevaan päätökseen. Pykälän 1 momentissa säädetään oikaisuvaatimuksen tekemisestä tarkastusmaksua koskevaan päätökseen. Sen mukaan oikaisua saa vaatia tarkastusmaksun perimiseen oikeutetun kunnan tai muun julkisyhteisön tähän tehtävään määräämältä toimielimeltä.

Lakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota momentin sanamuotoon, jonka mukaan oikaisua vaaditaan "toimielimeltä". Valiokunnan mielestä tällaisen ilmaisun käyttäminen estää sen, että oikaisuasioita määrättäisiin käsittelemään yksittäinen virkamies. Tällainen järjestely saattaa kuitenkin olla tietyissä tilanteissa tarkoituksenmukainen. Tämän vuoksi valiokunta ehdottaa, että oikaisuvaatimusta käsittelevinä tahoina mainitaan sekä toimielin että virkamies samaan tapaan kuin ehdotetussa 13 a §:n 1 momentissa.

13 a §. Muutoksenhaku muuhun päätökseen. Pykälän 1 momentissa säädetään oikaisun vaatimisesta muuhun kuin tarkastusmaksua koske-

vaan päätökseen. Näihin päätöksiin kuuluu ehdotuksen mukaan myös 6 a §:n 2 momentissa tarkoitettu sopimus, jonka tarkastusmaksun perimisoikeuden saanut julkisyhteisö tai viranomaisen tekee järjestyksenvalvojan työnantajan kanssa järjestyksenvalvojan tehtävien hoitamisesta. Ilman ehdotettua erityissäännöstä tällaista hallintosopimusta koskevat riitaisuudet käsiteltäisiin hallinto-oikeudessa hallintolainkäyttölain (586/1996) 69 §:ssä tarkoitettuna hallintoriita-asiana. Hallituksen esityksessä ei ole esitetty syytä poiketa hallintolainkäyttölain mukaisesta ratkaisusta. Tämän vuoksi lakivaliokunta ehdottaa, että nyt esillä olevasta momentista poistetaan viittaus 6 a §:n 2 momenttiin.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että 2. ja 3. lakiehdotus hyväksytään muuttamattomina ja

että 1. lakiehdotus hyväksytään muutettuna seuraavasti (Valiokunnan muutosehdotukset):

Valiokunnan muutosehdotukset

1.

Laki

joukkoliikenteen tarkastusmaksusta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan joukkoliikenteen tarkastusmaksusta 11 päivänä toukokuuta 1979 annetun lain (469/1979) 3 §,

muutetaan 1 §:n 1 momentti, 2, 4—8 ja 11—14 §,

sellaisina kuin niistä ovat 1 §:n 1 momentti laissa 904/1995 ja 6 § osaksi viimeksi mainitussa laissa, 4 § osaksi laissa 504/1986, 11 § laeissa 540/1982, 500/1995 ja 525/2003 ja 12 § laissa 586/1998, sekä

lisätään lakiin uusi 6 a ja 13 a § seuraavasti:

1 §
(Kuten HE)

2 §

*Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneiden
tahojen välinen yhteistoiminta*

Edellä 1 §:n 1 momentissa tarkoitetut julkisyhteisöt ja viranomaiset voivat sopia toimivaltansa piirissä olevien tarkastusmaksujen perimisestä yhteistoiminnassa. Kunnat voivat myös sopia yhteistoiminnan järjestämisestä niin, että tarkastusmaksujen periminen annetaan toisen kunnan tai Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan hoidettavaksi yhden tai useamman kunnan puolesta siten kuin kuntalaissa (365/1995) ja Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnasta annetussa laissa (1269/1996) säädetään. Yhteistoimintaa koskeva sopimus on toimitettava liikenne- ja viestintäministeriölle tiedoksi tai liitettävä tarkastusmaksun perimisoikeutta koskevaan hakemukseen, jos tarkastusmaksut on alun perin tarkoitettu yhteistoiminnassa.

4 ja 5 §
(Kuten HE)

6 §

Matkalippujen tarkastajat

Matkalippujen tarkastajan hyväksyy tehtävänsä se poliisilaitos, jonka toimialueeseen tarkastusmaksun perimisoikeuden saanut kunta kuuluu taikka jonka toimialueella 1 §:n 1 momentissa mainitun muun julkisyhteisön kotipaikka on tai siinä tarkoitettu viranomainen sijaitsee.

Tarkastajaksi hyväksytään tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön tai viranomaisen palveluksessa virkasuhteessa oleva henkilö, joka:

- (1—3 kohta kuten HE)
- (3 mom. kuten HE)

Tarkastaja on tehtävässään poliisin valvonnan alainen. Jos tarkastaja toimii velvollisuuk-

siensa vastaisesti tai osoittautuu muutoin tehtävään sopimattomaksi, poliisi voi peruuttaa tarkastajan hyväksymisen tai, jos peruuttaminen olisi oloihin nähden kohtuutonta, antaa hänelle varoituksen. Hyväksyminen on peruutettava, jos tarkastaja tai hänen työnantajansa sitä pyytää tai tarkastajan virkasuhde päättyy taikka julkisyhteisön tai viranomaisen oikeus tarkastusmaksun perimiseen peruutetaan. Jos hyväksyminen peruutetaan, tarkastajan on luovutettava tarkastuspassinsa poliisille.

(5 mom. kuten HE)

6 a §

Tarkastuksessa apuna olevat järjestyksenvalvojat

Matkalipun tarkastuksessa voi olla apuna tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön tai viranomaisen toimeksiannosta järjestyksenvalvoja, joka on järjestyslain (612/2003) mukaisesti asetettu liikenneasemalle tai joukkoliikenteen kulkuneuvon ylläpitämään järjestystä ja turvallisuutta. Järjestyksenvalvojan tulee olla suorittanut hyväksytysti soveltuvien osin 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa tarkoitettua koulutuksen.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saanut julkisyhteisö tai viranomainen ja järjestyksenvalvojan työnantaja sopivat matkalipun tarkastuksessa avustavien järjestyksenvalvojen tehtävien suorittamisesta.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön tai viranomaisen on pidettävä luetteloa järjestyksenvalvoista, joille se on antanut toimeksiannon avustaa matkalippujen tarkastuksessa. Mitä 6 §:n 3 (poist.) momentissa säädetään tarkastuspassista (poist.), sovelletaan myös tarkastuksessa apuna olevaan järjestyksenvalvojaan.

Tarkastusmaksun perimisoikeuden saaneen julkisyhteisön tai viranomaisen on peruutettava tarkastuksessa apuna olevan järjestyksenvalvojan toimeksianto, jos tämä toimii velvollisuksiensa vastaisesti tai osoittautuu tehtävään muutoin sopimattomaksi taikka jos toimeksiantajan oikeus tarkastusmaksun perimiseen peruute-

taan. Jos toimeksianto peruutetaan, järjestyksenvalvojan on luovutettava tarkastuspassinsa poliisille.

7 §

Tarkastusmaksun perimisoikeuden peruuttaminen

Liikenne- ja viestintäministeriön on peruutettava julkisyhteisön *tai viranomaisen* oikeus tarkastusmaksun perimiseen, jos:

1) julkisyhteisö *tai viranomainen* sitä pyytää; tai

2) tarkastustoiminta on lopetettu.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi peruuttaa julkisyhteisön *tai viranomaisen* oikeuden tarkastusmaksun perimiseen, jos:

1) julkisyhteisö *tai viranomainen* on toiminut olennaisesti vastoin tätä lakia tai sen nojalla annettuja säännöksiä;

2) julkisyhteisö *tai viranomainen* on toiminut olennaisesti vastoin oikeuden myöntämistä koskevaan päätökseen liitettyjä keskeisiä ehtoja; taikka

3) tarkastusmaksutoiminnassa on ilmennyt muita vakavia epäkohtia eikä julkisyhteisö *tai viranomainen* ole ryhtynyt välittömästi toimenpiteisiin niiden korjaamiseksi niistä tiedon saatuaan.

Liikenne- ja viestintäministeriö voi 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa tarkastusmaksun perimisoikeuden peruuttamisen sijasta antaa perimisoikeuden saaneelle julkisyhteisölle *tai viranomaiselle* huomautuksen, jos perimisoikeuden peruuttaminen olisi tarkastusmaksujärjestelmän tarkoitus ja tavoitteet huomioon ottaen kohtuutonta tai jos epäkohdat on jo korjattu.

8 §

(Kuten HE)

11 §

Tarkastajan ja järjestyksenvalvojan oikeudet ja vastuu

Tarkastajalla on oikeus ottaa kiinni ilman asianmukaista matkalippua oleva matkustaja, joka ei luotettavasti selvitä henkilöllisyyttään. Tarkastaja voi myös poistaa tällaisen matkustajan kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulta laiturialueelta, jollei se matkustajan ikä ja muut seikat huomioon ottaen ole kohtuutonta tai aiheuta vaaraa matkustajan terveydelle. Jollei kiinniotettua poisteta kulkuneuvosta tai edellä tarkoitettulta laiturialueelta, tarkastajan on viivyttämättä luovutettava hänet poliisin haltuun. Tarkastuksessa apuna olevalla järjestyksenvalvojalla on oikeus tarkastajan pyynnöstä antaa matkustajan kiinniottamiseksi, poistamiseksi tai poliisin haltuun luovuttamiseksi tarvittavaa apua. Samoin edellytyksin kuin tarkastaja voi myös *tarkastuksessa avustava* järjestyksenvalvoja ilman tarkastajan pyyntöäkin poistaa matkaliputtoman matkustajan kulkuneuvosta tai edellä tarkoitettulta laiturialueelta (*poist.*).

Jos matkustaja koettaa vastarintaa tekemällä välttää kiinni ottamisen, poliisin luo toimittamisen taikka kulkuneuvosta tai 1 §:n 2 momentissa tarkoitettulta laiturialueelta poistamisen, tarkastajalla on oikeus käyttää sellaisia toimenpiteen suorittamiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää puolustettavina, kun otetaan huomioon *tehtävän tärkeys ja kiireellisyys, vastarinnan vaarallisuus, käytettävissä olevat voimavarat sekä muut tilanteen kokonaisarvosteluun liittyvät seikat*. Sama oikeus on tarkastajan apuna olevalla järjestyksenvalvojalla.

(3 ja 4 mom. kuten HE)

Tarkastuksessa apuna olevaa järjestyksenvalvojaa pidetään hänen suorittaessaan 8 §:n 2 momentissa tarkoitettuja tehtäviä tai käyttäessään *tässä pykälässä* tarkoitettuja oikeuksiaan rikoslain (39/1889) 40 luvun 11 §:n 5 kohdassa tarkoitettuna henkilönä.

12 §

(Kuten HE)

13 §

Muutoksenhaku tarkastusmaksua koskevaan päätökseen

Matkustaja, jolle on määrätty tarkastusmaksu, saa vaatia tarkastajan päätökseen oikaisua 14 päivän kuluessa tarkastusmaksun määräämisestä tarkastusmaksun perimiseen oikeutetun (*poist.*) julkisyhteisön *tai viranomaisen* tähän tehtävään määräämältä toimielimeltä *tai virkamieheltä*. Tarkastusmaksun määräämistä koskevaan tarkastajan päätökseen ei saa hakea valit- tamalla muutosta.

(2 mom. kuten HE)

Valitus tehdään sille hallinto-oikeudelle, jonka tuomiopiirissä tarkastusmaksun perimisoi- keuden saanut kunta *on taikka jossa 1 §:n 1 mo- mentissa mainitun* muun julkisyhteisön koti- paikka on *tai siinä tarkoitettu viranomainen si- jaitsee*. Jos hallinto-oikeus valituksen johdosta poistaa tarkastusmaksun, jäljennös päätöksestä on lähetettävä asianomaiselle julkisyhteisölle *tai viranomaiselle* maksun palauttamista varten.

13 a §

Muutoksenhaku muuhun päätökseen

Tässä laissa tarkoitettuun poliisin tai tarkas- tusmaksuoikeuden saaneen (*poist.*) julkisyhteisön *tai viranomaisen* päätökseen saa *vaatia* oi- kaisua 14 päivän kuluessa päätöksen tiedoksi- saamisesta. Oikaisua tämän lain 6 §:n 2 ja 4 mo- mentissa tarkoitettuun päätökseen *vaaditaan* kirjallisesti poliisilta. Oikaisua julkisyhteisön *tai viranomaisen* 6 a §:n (*poist.*) 4 momentissa tarkoitettuun päätökseen *vaaditaan* kirjallisesti julkisyhteisön *tai viranomaisen* tähän tehtävään määräämältä (*poist.*) toimielimeltä *tai virkamie- heltä*.

(2 ja 3 mom. kuten HE).

14 §

(Kuten HE)

Voimaantulosäännös
(Kuten HE)

Helsingissä 8 päivänä maaliskuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Tuija Brax /vihr
jäs. Esko Ahonen /kesk
Lasse Hautala /kesk
Tatja Karvonen /kesk
Petri Neittaanmäki /kesk
Lyly Rajala /kok

Tero Rönni /sd
Petri Salo /kok
Pertti Salovaara /kesk
Minna Sirnö /vas
Timo Soini /ps
Marja Tiura /kok.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Risto Eerola.